

MATERIAŁY ZACHODNIOPOMORSKIE

Nowa Seria

tom XI
2014

zeszyt 1
Archeologia

ROCZNIK NAUKOWY MUZEUM NARODOWEGO W SZCZECINIE
Szczecin 2015

Redaktor
Anna B. Kowalska

Sekretarz redakcji
Bartłomiej Rogalski

Członkowie redakcji
Krzysztof Kowalski, Dorota Kozłowska, Rafał Makala

Rada Naukowa
dr hab. prof. UJ Wojciech Blajer, prof. dr hab. Aleksander Bursche,
prof. dr hab. Wojciech Dzeduszycki, prof. dr Hauke Jöns,
dr hab. prof. UW Joanna Kalaga, dr hab. prof. UG Henryk Machajewski,
dr Dmitrij Osipov, dr hab. prof. UW Tomasz Płonka

Recenzenci
dr Justyna Baron, dr Eugeniusz Cnotliwy, dr hab. Andrzej Janowski,
dr hab. prof. PAN Michał Kara, dr hab. prof. UAM Andrzej Michałowski

Tłumaczenie
Tomasz Borkowski, Michał Adamczyk

Proofreading
Agnes Kerrigan

Redakcja wydawnicza
Barbara Maria Kownacka, Marcelina Lechicka-Dziel

Projekt okładki
Waldemar Wojciechowski

Skład i druk
XPRESS Sp. z o.o.

Adres redakcji
Muzeum Narodowe w Szczecinie
70-561 Szczecin, ul. Staromłyńska 27
tel.: 797 705 229, e-mail: mzp@muzeum.szczecin.pl
www.mzp.muzeum.szczecin.pl

Nakład 250 egz.

© Muzeum Narodowe w Szczecinie & Authors

ISSN 0076-5236

Szczecin 2015

SPIS TREŚCI

STUDIA I MATERIAŁY

Marta Chmiel-Chrzanowska, Michał Adamczyk O śmierci bez przesady. Próba zastosowania podejścia technologicznego w archeologicznych badaniach nad śmiercią	7
On death with no exaggeration. A technological approach to the study of death. Summary	31

Justyna Żychlińska Transformacja ciała ludzkiego jako wyraz świadomości i istnienia duchowości w kulturze łużyckiej	33
The transformation of the human body as an expression of the existence of consciousness and spirituality in the Lusatian Culture. Summary	44

Kinga Zamelska-Monczak Wczesnośredniowieczne grzebień z Santoka	45
Early medieval combs from Santok. Summary	91

Eugeniusz Cnotliwy W sprawie budownictwa we wczesnośredniowiecznym Wolinie	93
Construction in early medieval Wolin. Summary	106

Antoni Porzeziński „Importowane” naczynia typu Tornow i Gross Raden na stanowiskach 2 i 2a w Cedyni, woj. zachodniopomorskie	107
“Imported” vessels of the Tornow and Gross Raden type on sites 2 and 2a in Cedynia, West Pomeranian Voivodeship. Summary	121

Kamil Kajkowski, Piotr N. Kotowicz Zapomniany wczesnośredniowieczny pochówek łodziowy ze Szczecina	123
A forgotten early medieval boat burial from Szczecin. Summary	136

ODKRYCIA

Bartłomiej Rogalski Weryfikacyjno-rozpoznawcze badania sondażowe cmentarzyska ze starszego i młodszego okresu przedrzymskiego w m. Modrzewo, gm. Suchań, pow. stargardzki, stanowisko 6 (AZP 33-13/33) Verification and reconnaissance test excavations on a burial ground from the older and younger pre-Roman period in Modrzewo, Suchań commune, Stargard district, site 6 (AZP 33-13/33)	137
---	-----

Bartłomiej Rogalski Archeologiczne badania sondażowe na cmentarzysku z okresu wpływów rzymskich w Starych Łysogórkach, gm. Mieszkowice, pow. gryfiński, stanowisko 5 (AZP 43-03/7) Archaeological test excavations on the burial ground from the Roman period in Stare Łysogórki, Mieszkowice commune, Gryfino district, site 5 (AZP 43-03/7)	145
--	-----

Aleksander Bursche, Bartłomiej Rogalski Badania wykopaliskowe w Suchaniu, pow. stargardzki, stanowisko 18 (AZP 33-13/32) w latach 2013–2014 Excavations in Suchań, Suchań commune, Stargard district, site 18 in 2013–2014	151
Andrzej Kuczkowski, Dorota Malarczyk Znalezisko wczesnoabbasydzkiego dirhama w Trzebiatowie, pow. gryficki Find of an early Abbasid dirham from Trzebiatów, Gryfice district	161
Andrzej Kuczkowski Naczynie z wczesnośredniowiecznego depozytu srebrnego (?) z okolic Darłowa, pow. sławieński A vessel from an early medieval silver hoard (?) from the area of Darłowo, Sławno district	165
Martina Karle, Anna B. Kowalska, Sebastian Messal Badania nieinwazyjne przeprowadzone w 2014 roku w pobliżu grodów w Bardach i Świelubiu, pow. kołobrzeski Non-invasive research conducted in 2014 in the area of strongholds in Bardy and Świelubie, Kołobrzeg district	169
Magdalena Szymczyk Średniowieczna szachownica na portalu kolegiaty św. Jana Chrzciciela w Myśliborzu, pow. myśliborski Medieval chequered pattern on the portal of the Collegiate Church of St John the Baptist in Myślibórz, Myślibórz district	175
Andrzej Kuczkowski Średniowieczny topór żelazny z okolic Świdwina, pow. świdwiński Medieval iron axe from the area of Świdwin, Świdwin district	181
RECENZJE I OMÓWIENIA	
Paulina Romanowicz <i>Klasztor premonstratensów w Białobokach. Archeologia i historia</i> , red. Marian Rębkowski, Felix Biermann, Szczecin 2015	185
Ewa Górkiewicz <i>Dzieje Stepnicy</i> , red. Radosław Gaziński, Ewa Gwiazdowska, Maciej Szukała, Ryszard Techman, Szczecin 2014	187
Ewa Górkiewicz <i>Funkcje grodów w państwach wczesnośredniowiecznej Europy Środkowej.</i> <i>Spółeczeństwo, gospodarka, ideologia</i> , red. Krystian Chrzan, Krzysztof Czaplą, Sławomir Moździoch, Wrocław–Głogów 2014	189

Anna B. Kowalska <i>Wolin wczesnośredniowieczny, część 2, red. Błażej Stanisławski,</i> Władysław Filipowiak, Warszawa 2014. <i>Origines Polonorum, t. 7</i>	191
Bartłomiej Rogalski <i>Epoka brązu i wczesna epoka żelaza na Pomorzu. Z najnowszych badań i odkryć,</i> red. Mirosław Fudziński, Gdańsk 2015	193
Anna B. Kowalska <i>The Island in Żółte on Lake Żarańskie. Early medieval Gateway into West Pomerania,</i> red. Wojciech Chudziak, Ryszard Kaźmierczak, Toruń 2014	195
Agnieszka Kowalówka Piotr N. Kotowicz, <i>Topory wczesnośredniowieczne z ziem polskich. Katalog źródeł,</i> Rzeszów 2014. <i>Collectio Archaeologica Ressoviensis, t. 30</i>	197
Agnieszka Kowalówka Piotr Piętkowski, <i>Biskupstwo pomorskie jako początek biskupstwa kamińskiego,</i> Wrocław 2015	199
Agnieszka Kowalówka <i>Civitas Cedene. Studia i materiały do dziejów Cedyni,</i> t. 1, red. Paweł Migdalski, Cedynia 2014	201
Marta Kurzyńska Materiały do bibliografii archeologii Pomorza Zachodniego za 2013 rok. Suplement	203
Indeks nazw geograficznych za 2013 rok. Suplement	207
Marta Kurzyńska Materiały do bibliografii archeologii Pomorza Zachodniego za 2014 rok	209
Indeks nazw geograficznych za 2014 rok	249
KRONIKA	
Anna B. Kowalska <i>Civitas et urbs Szczecin. Projekt naukowy realizowany w Dziale Archeologii</i> Muzeum Narodowego w Szczecinie w latach 2012–2014	253
Krzysztof Kowalski <i>Archeologia Zamku Książąt Pomorskich w Szczecinie</i>	259

Agnieszka Kowalówka	
<i>Polska około roku 1000. Gniezno pierwszą stolicą oraz Pomorze u progu chrześcijaństwa.</i>	
Wystawy czasowe	265
Izabela Sukiennicka	
<i>Skarby z okolic Suchania. Wystawa czasowa</i>	269
Paweł Migdalski	
Sprawozdanie z działalności naukowo-edukacyjnej	
Stowarzyszenia Historyczno-Kulturalnego „Terra Incognita” za 2014 rok	277
Maria Danuta Wołągiewicz	
Początki w Szczecinie. Pamięci Ryszarda Wołągiewicza (19.06.1933–14.01.1994)	285

Krzysztof Kowalski

Archeologia Zamku Książąt Pomorskich w Szczecinie

W 2014 roku w Muzeum Narodowym w Szczecinie został zrealizowany projekt pt. *Archeologia Zamku Książąt Pomorskich*, który otrzymał dofinansowanie ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach programu *Dziedzictwo kulturowe, priorytet 5 – Ochrona zabytków archeologicznych* oraz ze środków województwa zachodniopomorskiego. Kanwą przedsięwzięcia było przygotowywane przez wiele lat przez Eugeniusza Cnotliwego kompleksowe opracowanie wyników badań archeologicznych przeprowadzonych w latach 1947–1979 na Wzgórzu Zamkowym, które odnoszą się do początków dworu książęcego oraz przemian w zabudowie szczecińskiego zamku i w kulturze materialnej jego mieszkańców od połowy XIII po XVIII, a nawet początek XIX wieku. Wydanie drukiem monografii naukowej było pierwszym celem projektu. Drugim było utworzenie strony internetowej prezentującej wybrane aspekty kultury materialnej mieszkańców szczecińskiego zamku w świetle wykopalisk. Działania miały więc dwa wymiary – naukowy i popularyzatorski – ukierunkowane zarówno na udostępnienie możliwie najpełniej przedstawionych wyników badań archeologicznych środowisku naukowemu i konserwatorskiemu, jak i upowszechnienie wiedzy o dziejach Wzgórza Zamkowego szerszemu gronu odbiorców.

Książka E. Cnotliwego *Archeologia Zamku Książąt Pomorskich w Szczecinie* (Szczecin 2014) nawiązuje do fundamentalnego opracowania rezultatów badań wykopaliskowych odnoszących się do odleglejszej przeszłości Wzgórza Zamkowego, od VIII do ok. połowy XIII wieku, które ukazało się drukiem w 1983 roku (*Szczecin we wczesnym średniowieczu. Wzgórze Zamkowe*, red. E. Cnotliwy, L. Leciejewicz, W. Łosiński, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1983. Polskie Badania Archeologiczne, t. 23). Aktualnie wydana publikacja, obejmująca okres od ok. połowy XIII wieku do czasów niemal współczesnych, uwzględnia także te wykopy i odkrycia, w których nie zarejestrowano reliktyw osadnictwa wczesnośredniowiecznego. Monografia składa się z kilku zasadniczych części. W pierwszej szczegółowo zaprezentowano charakterystykę i zawartość

nawarstwień kulturowych udokumentowanych w poszczególnych wykopach oraz ich relacje z obiektami nieruchomymi. Druga zawiera omówienie relikwów architektury murowanej i innych obiektów nieruchomych. Kolejne rozdziały (III–VI) są poświęcone analizie stratygraficznej oraz formalnej i chronologicznej materiałów zabytkowych, przeprowadzonej w ramach okresów wyróżnionych w dziejach zamku (III: ok. 1250–1346; IV: 1346–1575; V: 1575–1637; VI: po 1637 rok). Każdy z tych rozdziałów zakończony jest krótkim podsumowaniem omawianego okresu. Charakterystykę materiałów zabytkowych uzupełniono licznymi zestawieniami tabelarycznymi oraz bogato zilustrowano na 185 rycinach i zdjęciach. Zaprezentowane odkrycia archeologiczne, wraz z niezbyt licznie zachowanymi źródłami pisanymi, stanowią jedyną bazę do poznania najstarszych (do 1575 roku), a w dużej mierze także nowszych dziejów siedziby książęcej w Szczecinie. W odniesieniu do okresu późniejszego, po 1637 roku, wnoszą cenne dane uzupełniające świadectwa historyczne.

Niektóre z zamieszczonych w monografii odkryć były wcześniej prezentowane w artykułach, wśród których przeważają opracowania E. Cnotliwego. Stanowiły one przyczynek do dyskusji z przedstawicielami innych dyscyplin nauki w kwestiach szczegółowych, dotyczących dziejów siedziby książęcej. Można spodziewać się, że zebranie w jednej książce danych z badań archeologicznych i kompleksowa publikacja źródłowa ich wyników zezwoli w pełniejszy sposób zweryfikować hipotezy na temat początków i przekształcania architektury zamkowej.

Promocja książki odbyła się 28 października 2014 roku w Ratuszu Staromiejskim, siedzibie Muzeum Narodowego w Szczecinie – Muzeum Historii Szczecina. W trakcie spotkania nie zabrakło wspomnień z czasów, kiedy były prowadzone badania archeologiczne na Wzgórzu Zamkowych (ryc. 1 i 2).

Jednocześnie z realizacją prac redakcyjnych zostały podjęte działania służące utworzeniu strony internetowej – www.archeozamek.muzeum.szczecin.pl (ryc. 3) – popularyzującej wiedzę o aspektach kultury materialnej mieszkańców szczecińskiego Wzgórza Zamkowego, poznanych dzięki przeprowadzonym tutaj badaniom wykopaliskowym. Ta część projektu została skierowana do szerszego grona odbiorców – młodzieży szkolnej, a także miłośników historii Szczecina i Pomorza. Na stronie zamieszczono krótkie opracowania historii odkryć archeologicznych na Wzgórzu Zamkowym, dziejów zamku, notki biograficzne archeologów, którzy prowadzili wykopaliska na opisywanym terenie w 2. połowie XX wieku, informacje o zbiorach, autorach strony, a przede wszystkim 100 fotografii zabytków, które – wraz z krótkimi opisami – można przeglądać w układzie surowcowym (drewno, glina, kamień, metal, poroże, skóra, szkło) lub chronologicznym, z podziałem na okresy dziejów Wzgórza Zamkowego i zamku. Każdy z nich jest dodatkowo scharakteryzowany. Dzięki pomocy

pani Grażyny Orzeł (Dział Sztuki Dawnej Muzeum Narodowego w Szczecinie) stronę wzbogacono o dodatkową zakładkę, w której zamieszczono skany 49 widoków i przedstawień zamku książąt pomorskich od XVI wieku do II wojny światowej oraz z lat 1946–1947 (ryc. 4).

Ostatnim elementem strony, dodanym kilka miesięcy po zakończeniu projektu, gdy wyczerpał się wydrukowany nakład monografii E. Cnotliwego, jest zakładka, w której umieszczono elektroniczną wersję tej publikacji.

Ryc. 1. Spotkanie z okazji promocji książki Eugeniusza Cnotliwego *Archeologia Zamku Książąt Pomorskich w Szczecinie* – wspomnienia Ryszarda Rogosza, fot. S. Słowiński

Ryc. 2. Spotkanie z okazji promocji książki Eugeniusza Cnotliwego *Archeologia Zamku Książąt Pomorskich w Szczecinie* – wspomnienia Janusza Nekandy-Trepki, fot. S. Słowiński

Ryc. 3. Interfejs strony www.archeozamek.muzeum.szczecin.pl

Ryc. 4. Makieta planowanego wyglądu zamku i jego otoczenia z 1912 roku, zbiory Muzeum Narodowego w Szczecinie, nr inw. MNS/A.Foto/13949